OIKEUSMINISTERIÖ
Vaalijohtaja Arto Jääskeläinen

LAUSUNTO
30.9.2022

Perustuslakivaliokunnalle

VALTIONEUVOSTON U-KIRJELMÄ (U 64/2022 vp)

EUROOPAN PARLAMENTIN EHDOTUS NEUVOSTON PÄÄTÖKSEKSI EUROOPAN UNIONIN VAALISÄÄDÖKSESTÄ

Pyydettynä lausuntona yllä mainitussa asiassa esitän kunnioittavasti seuraavaa.

Euroopan parlamentin päätöslauselma

Euroopan parlamentti hyväksyi täysistunnossaan 3.5.2022 päätöslauselman (2020/2220(INL)), jossa se ehdottaa EU:n neuvostolle, että nykyinen, europarlamenttivaaleja koskeva Euroopan unionin vaalisäädös (vuodelta 1976, viimeksi muutettu vuonna 2002) kumottaisiin ja korvattaisiin kokonaan uudella vaalisäädöksellä. Uusi vaalisäädös sisältäisi, kuten nykyinenkin, europarlamenttivaaleja koskevat perussäännökset, joita kaikki jäsenvaltiot noudattaisivat yhteneväisesti. Pääosin europarlamenttivaalit kuitenkin edelleen toimitettaisiin kansallisten sääntelyiden mukaisesti.

Tullakseen voimaan EP:n ehdotus tarvitsee kaikkien 27 jäsenvaltion yksimielisen hyväksynnän. Ehdotuksen käsittely on aloitettu EU:n neuvostossa kesällä 2022. Euroopan parlamentin tavoitteena on, että uusi vaalisäädös olisi voimassa jo vuoden 2024 europarlamenttivaaleissa.

Vaalisäädöksen edellinen muutos on melko tuore, vuodelta 2018 (neuvoston päätös 2018/994). Osa nyt esitetyistä pienemmistä muutoksista sisältyy jo kyseiseen uudistukseen, mutta ne eivät kuitenkaan ole tulleet voimaan, koska muutama jäsenvaltio on toistaiseksi jättänyt ne ratifioimatta. Suomessa neuvoston päätös, joka ei aiheuttanut muutoksia vaalilakiin, saatettiin voimaan lailla 1224/2018.

Päätöslauselman sisältö

Keskeinen ehdotus ja merkittävin muutos nykytilaan on yleiseurooppalainen vaalipiiri, josta valittaisiin 28 Euroopan parlamentin jäsentä. Nämä jäsenet valittaisiin jäsenvaltioista valittavien jäsenten (nykyisin 705) *lisäksi* eli minkään jäsenvaltion paikkamäärä parlamentissa ei ainakaan toistaiseksi vähentyisi.

Ehdotuksen taustalla ja keskeisenä tavoitteena on ns. kärkiehdokasmenettelyn vahvistaminen komission puheenjohtajan valinnassa. Tarkoitus olisi, että kukin ehdokaslistan asettava ryhmittymä asettaisi listansa kärkeen henkilön, jota se ajaa komission puheenjohtajan tehtävään. Vaalien jälkeen eniten parlamentin jäsenten paikkoja saaneen ryhmän kärkiehdokas ryhtyisi muodostamaan parlamentin enemmistöä komission puheenjohtajaehdokkaan nimeämiseksi.

Ehdokaslistan yleiseurooppalaiseen vaalipiiriin voisi asettaa esimerkiksi Euroopan tason poliittinen puolue. Yleiseurooppalaisen listan pituus olisi 28 ehdokasta ja lista tulisi rakentaa siten, että siinä olisi ehdokkaita useista jäsenvaltioista, mitä varten vaalisäädökseen on sisällytetty

melko monimutkainen menettely. Yleiseurooppalaista vaalipiiriä ja ehdokasasettelua varten perustettaisiin uusi viranomainen, Euroopan vaaliviranomainen (European Electoral Authority).

Muista ehdotuksista mainittakoon seuraavat: Europarlamenttivaalien vaalipäivä olisi aina toukokuun 9. päivä eli ns. Eurooppa-päivä riippumatta siitä, mille viikonpäivälle päivä osuu. Kirjeäänestys kaikille äänestäjille tulisi ottaa pakollisena käyttöön ja vaaliluetteloiden laadinnan ja ehdokasasettelun aikatauluja yhtenäistettäisiin. Ehdotukseen sisältyy myös joukko teknisempiä ehdotuksia koskien muun muassa vaalijärjestelyiden toteuttamistapoja, joista monet, erityisesti saavutettavuutta koskevat ehdotukset on Suomen osalta jo toteutettu.

Valtioneuvoston kanta päätöslauselman ehdotuksiin

Valtioneuvosto

-pitää yleisesti ottaen tärkeänä vahvistaa EU-asioista käytävää demokraattista keskustelua, edistää europarlamenttivaalien äänestysaktiivisuutta ja vaalien tunnettavuutta sekä lujittaa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista vaaleissa;

-korostaa vaali- ja puoluelainsäädännön osalta valtiosääntöisten perinteiden kunnioittamista ja jatkuvuutta sekä sitä, että vaalisäädöksessä jätetään jäsenvaltioille riittävästi liikkumatilaa ja korostetaan avoimuutta sekä vaalien tehokasta toimittamista;

-kiinnittää huomiota siihen, että vaalilainsäädännön perussäännöksiä ei tulisi muuttaa alle vuosi ennen vaaleja. Parlamentin ehdotuksen toteutuminen aiheuttaisi merkittäviä muutoksia jäsenvaltioiden kansalliseen vaalilainsäädäntöön. Ehdotuksen voimaan saattaminen kevään 2024 europarlamenttivaaleihin ei vaikutakaan realistiselta;

-toteaa, että ehdotuksen oikeusperusta (SEUT 223 artiklan 1 kohta) näyttäisi olevan lähtökohtaisesti oikein valittu, mutta varsin kysymyksenalaiseksi jää, riittääkö se yleiseurooppalaisista listoista säätämiseen, koska se esimerkiksi muuttaisi alenevan suhteellisuuden periaatetta. Lisäksi ehdotus näyttäisi olevan osittain SEU 5 artiklassa tarkoitettujen toissijaisuus- ja suhteellisuusperiaatteiden vastainen;

-ei kannata ehdotusta yleiseurooppalaisesta vaalipiiristä. Valtioneuvoston EU-politiikasta annetun selonteon (VNS 7/2020 vp) mukaisesti Suomi pitää europarlamenttivaalien nykyistä toimittamismenettely toimivana eikä yleiseurooppalaisten ehdokaslistojen käyttöönotto ole tarkoituksenmukaista. Käyttöönotto ei lisäisi EU:n demokraattisuutta, olisi juridisesti ongelmallista ja johtaisi nykyistä monimutkaisempaan vaalimenettelyyn, erityisesti äänestäjien näkökulmasta katsottuna. EU:n perussopimusten mukaisesti Euroopan parlamentin kokoonpanosta päättäminen sekä komission puheenjohtajaehdokkaan ehdottaminen kuuluvat Eurooppa-neuvoston toimivaltaan. EU:n toimielinten välistä tasapainoa ei tule horjuttaa. Eurooppa-neuvoston tosiasiallisen liikkumavaran säilyttäminen komission puheenjohtajaehdokasta ehdotettaessa on myös tärkeää Suomen vaikutusvallan näkökulmasta;

-ei kannata europarlamenttivaalien vaalipäivän muuttamista koskevaa ehdotusta. Nykyinen menettely, jossa kukin jäsenvaltio järjestää omat vaalinsa neljän päivää kestävän, torstaina alkavan ja sunnuntaina päättyvän ajanjakson puitteissa on Suomen näkökulmasta toimiva;

-ei kannata kirjeäänestyksen pakollista yleistä käyttöönottoa. Äänestämistavat tulisi jättää kunkin jäsenvaltion itsensä päätettäväksi;

-suhtautuu varauksellisesti ehdotuksiin, jotka koskevat vaaliluetteloiden perustamisaikataulua, ehdokasasettelun vahvistamisaikataulua sekä vaalikampanja-ajan pituutta. Suomen nykyiset kansalliset aikataulut näiltä osin varmistavat ehdotusta ajantasaisempien tietojen hyödyntämisen vaalien toimittamisessa;

-voi muilta osin pitää päätöslauselmaan sisältyviä muutosehdotuksia sinänsä kannatettavana. Näitä ovat esimerkiksi ehdotukset äänestämisen saavutettavuudesta ja kansanvaltaisten menettelytapojen noudattamisesta ehdokaslistojen laatimisessa, jotka Suomessa on jo toteutettu, sekä ehdotukset, jotka eivät ole pakottavaan muotoon kirjoitettuja;

-katsoo, että koska valtioneuvoston kanta ehdotuksen keskeisiin kohtiin (yleiseurooppalainen vaalipiiri ja yhteinen vaalipäivä) on kielteinen eikä Euroopan parlamentin ehdotus sido neuvostoa, tulisi jatkovalmistelussa harkita, kannattaako vaalisäädöksen uudistamisessa edetä Euroopan parlamentin ehdotuksen pohjalta ja että neuvoston tulisi kannustaa kaikkia jäsenvaltioita ratifioimaan nykyiseen vaalisäädökseen vuonna 2018 tehdyt muutokset, jotta ne tulisivat voimaan.